

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ: ***історія, сучасність, перспективи***

*Барабаш О.В.,
доцент кафедри логіки Національного юридичного університету
України імені Ярослава Мудрого*

Динамізм права в глобалізації правового простору: релігійність та традиціоналізм

Особливий напрямок у процесах модернізації сучасного права – “зістиковка” окремих елементів (національних правових систем) у рамках проекту геоправового простору. Як відзначає А.П. Гетьман, “Цей процес є комплексним і складається з декількох стадій. Це: (а) поглиблена взаємодія і узгодження принципів формування міждержавної правової системи; (б) наближення національних правових систем до міжнародної за допомогою попередньої адаптації внутрішньодержавного законодавства до правових стандартів цієї системи; (в) входження національних правових систем у міждержавну й остаточна адаптація в межах єдиного правового простору” [1, с. 3]. У цьому контексті виділяється окрема нагальна “проблема гармонізації юридичних наук України, країн ЄС та СНД” [1, с. 3], а в її розгляді, на наш погляд, важливе місце посідають аспекти методологічного характеру. Особливо актуальними повстають питання, що пов’язані з вивченням тих рис, що задають певну модифікацію у ствердженні міжнародного права на національному підґрунті, відтворюють особливості його національного динамізму. Подібна спрямованість

дослідницького підходу призводить, зрештою, до з'ясування усієї суми тих ключових факторів, що визначають структури й сутнісні параметри розвитку або стагнації. Так, Керимов Д.А., досліджуючи питання методології права, застерігає про небезпеки опинитись у полоні уявлень про право як утворення, що існує статично. Вкрай важливо виходити із динамізму права. “Тоді у полі зору дослідницької думки опиниться процес правоутворення та правотворчості, характер самих правових, ненормативних правових приписів, їх сприйняття, уявлення й оцінка людьми, етапи правореалізації та ефективність правової дії, результати й соціальні наслідки правового регулювання суспільних відносин” [2, с. 341]. А у “юридичному концепті дійсності” (ЮКД), на думку Г.А. Гаджієва, “мова має йти про обов’язкові, що притаманні праву універсальні риси та елементи, що у сукупності втілюють якийсь задум або концепт, що виник інтуїтивно. Ці елементи можуть складатися, синтезуватися у різні комбінації, утворюючи правові сім’ї. Але в кожній з комбінацій ... знаходяться загальні “правові корні”, елементи, причому існують схожі логічні взаємозв’язки між ними, коли один елемент породжує інший і т.д.” [3, с. 283]. Особлива увага – урахуванню фактору часу і розвитку у юридичному концепті: “...при виборі тієї або іншої моделі юридичного порядку...не можна орієнтуватись на найідеальнішу модель облаштування, на якусь ідеальну демократичну систему. Достатньо виділити комплекс загальних для всіх країн правових принципів та методично “засвоювати” їх в залежності від емпіричних умов, рівня розвитку, культури народу (це і є урахування фактору часу), пристосовуючи сукупність вказаних принципів до реалій життя народу. І не життя повинно підганятися під ідеальні правові конструкції, а конструкції, правові принципи мають примінятися, звіряючись з нравами, традиціями, установами, словом, з *topos*. При цьому мистецтво правової політики є не тільки у пошуку сумісництва, в адаптації правових принципів, але і в тому, щоб у процесі їх імплементації у життя вони не втратили своїх сутнісних характеристик, не загубили своє “змістовне ядро” [3, с. 292]. Методологічне спрямування щодо різноманіття підходів праворозуміння, їх актуальності й значущості у сьогоденні України, віднайшло своє твердження у

рішеннях Конституційного Суду України. Так, рішення КСУ від 2.11.2004 р. фіксує визначення права з урахуванням сучасного інтегративного підходу зі сполучанням різних точок зору, що, зрештою, знову залишає відкритим для науково-практичних досліджень певне коло питань відносно розвитку права в Україні: “Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозахисну діяльність, зокрема, у закони які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а й включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи об’єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та гідність особи. Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним з загальнолюдських вимірів права” [4]. На цій основі Н. М. Оніщенко стверджує, що “природно-правова засада є складовою інтерпретації Конституційним Судом України верховенства права” [5, С. 128], а в оціночному плані вважає, що: “...державна починає будувати свою діяльність у сфері правотворчості, саме виходячи з принципів природного права, які справляють могутній позитивний вплив на увесь законодавчий масив” [5, С. 127]. На наш погляд, суттєвим є те, що зазначена увага до концепцій природного права на якісно новому рівні наукових надбань сучасності повертає нас у площину широких контекстів зв’язку релігії і права, зі спрямуванням пошуку взаємодії моралі й права, соціальних контурів традиціоналізму, рушійних факторів й особливостей системного динамізму.

З нашої точки зору, коли мова йдеться про магістральний шлях розвитку Західного суспільства, з усіма притаманними йому інститутами й відповідним корпусом права, головний вектор розвитку з притаманним йому динамізмом

задавав той світоглядний концепт, базові світоглядні установи якого були сформовані на християнському підґрунті протестантського гатунку (і співіснування консервативного та ліберального проектів вкладається в його змістовний діапазон). Показово, що чи не найбільш авторитетний у наукових колах сучасності США представник консерватизму Роберт П. Джордж підкреслює остаточну секуляризацію лібералізму сьогодні і покладає сподівання лише на консерватизм, основою якого має бути гасло-маніфестація з оглядом на майбутнє – “Америку не вдасться зробити нехристиянською”. Таким чином, християнство заявляється у якості тієї основи, що розбудовує усю традицію і окреслює консерватизм як такий. Якщо згадати історію США, у творенні системних інституціональних основ цієї країни відіграло християнство у формі протестантизму, з притаманною йому акцентуацією віровчення на свободі особистості у соціальній площині (земному житті) й індивідуалізації зусиль спасіння у перспективі вічності. Тому, можливо, саме представлення ідеї свободи створювало той спектр суспільно-наукової і, зрештою, правової думки, в якому розгорталася і консервативний й ліберальний проект, що й заклало основи усієї традиції. Така позиція частково підтверджується у сучасних наукових дискусіях, а її максимою, на наш погляд, виступає точка зору, що консервативного проекту в чистому вигляді у США загалом не існувало, а були і є лише варіації ліберального гатунку. У Західній Європі, на наш погляд, протестантизм на фоні варіативності сполучення з римським правом (процес рецепції), також став основою того, що можна позначити й словом традиція розбудови способу життя та відповідних йому суспільних механізмів, перш за все у тих країнах, які надовго зайняли позиції соціального лідерства й на сьогодні відповідають усім параметрам “успішності”. Гетерогенне різноманіття уявлень про свободу особистості щодо її проявів в суспільному житті, що виховане на підґрунті християнського протестантизму, і яке в класичному лібералізмі базується на визнанні константи, що поєднує всю різноманітність підходів – індивід як оптимізатор раціональної корисності економічного характеру і держава, що в той або інший спосіб

покликана координувати співіснування особистостей, які реалізують дану Богом свободу у соціальній площині.

Питання основ суспільної системності і з'ясування представленості в ній певної традиції щодо історії та сучасності України, також, на наш погляд, дозволить вийти на суму питань, пов'язаних з онтологією права, його феноменологією та параметрами динамізму, щодо практичних рішень у зв'язку зі входженням у геоправовий простір на потрібній Україні інституціональній основі. І в цьому дослідницькому ракурсі ми відзначимо тривалий історичний вплив на розбудову національної традиції українців християнства православного та греко-католицького спрямування, в якому акцентовано підкреслювались такі риси: орієнтація на суспільну справедливість, колективізм (соборність) способу життя, нестяжательство, милосердя, співчуття і доброта, неспівпадіння суспільного авторитету (моральність вимірів) та рівня матеріального добробуту. Загалом, весь “культурно-цивілізаційний код”, що розбудовувався на цьому релігійному підґрунті апелював до совісті, як мірила суспільно виправданого в індивідуалізмі і залишав економічні показники периферійними в шкалі оціночних координат. Звичайно, радянські часи й атеїстичний офіціоз значною мірою вплинули на розвиток традиції, але, на наш погляд, пласти безсвідомого ще тривалий час зберігали варіації на змістовному підґрунті православ'я. Лише сучасний масований прихід на терена України протестантизму, вторгнення нових релігійних рухів, розпорошення й деінституціоналізація релігійності як такої, створили в нашій країні суміш контекстів, призвели до розмиття традиції, вірніше її модифікації під тиском ліберальних впливів західного гатунку. Зрештою, на наш погляд, аналіз цієї площини є суттєвим елементом у сучасних дослідженнях щодо методології права та основ його інституціональної представленості у зв'язку з проектом глобалізації правового простору. На фоні усіх сучасних дискусій щодо інституціоналізації майбутнього, ми усвідомлюємо, що на будь-якому рівні вирішальні фактори, що розбудують його якість у конкретних країнах це, перш за все, правова система і ступінь її функціональної спроможності. Тому комплекс питань щодо онтології права, розкриття його змісту і представлення в нормах,

методів правотворчості і застосування, позитивізація права на міжнародному та національному рівнях, тощо, залишається предметом особливої наукової уваги.

Список використаної літератури:

1. Гетьман А. П. Юридична наука України в умовах глобалізації / А. П. Гетьман. // “Особистість. Суспільство. Право. зб. наук. ст.. та тез наук. повід. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. присвяч. 10-річчю Полт. юрид. ін.-ту”. – 2012 - у 2 ч. Ч 1. - С. 3-8.
2. Керимов Д. А. Методология права. Предмет, функции, проблемы философии права / Д.А. Керимов. – М.: СГУ, 2009. – 520 с.
3. Гаджиев Г. А. Онтология права: (критическое исследование юридического концепта действительности): монография. / Г. А. Гаджиев. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2013. – 320 с.
4. Рішення Конституційного Суду України від 2.11.2004., № 15-рп/2004 / [Электронный ресурс] – Режим доступу. – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Дія права: інтегративний аспект: Монографія / Кол. авторів; Відп. ред. Н.М. Оніщенко. – К.: Видавництво “Юридична думка”, 2010. – 360 с.

Вовк І. А.,

кандидат економічних наук, доцент

кафедри економічної теорії Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого

**Економічна, правова і релігійна системи суспільства: аспекти
взаємовідносин (на прикладі християнства)**

Економічна система суспільства, як і будь-яка соціальна система, за своєю природою є відкритою і реактивною, тобто такою, що формується і функціонує під впливом і зовнішніх, і внутрішніх чинників і закономірностей. Одним з джерел зовнішнього впливу на економічні процеси є релігія. В літературі відмічається, що «кожна релігія, відштовхуючись від власного розуміння священного, формулює або прагне сформулювати достатньо повну картину світу,